

Libris .RO

Respect pentru oameni Bohumil Hrabal

Trenuri cu prioritate

Serie de autor

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

Bohumil Hrabal

Trenuri cu prioritate

Traducere din limba cehă și prefață
de Corneliu Barborică

Ilustrații de Mircea Pop

Redactori: Luiza Vasiliu, Iulia Pomagă

Tehnoredactor: Angela Ardeleanu

Copertă: Alexandru Daș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HRABAL, BOHUMIL

Trenuri cu prioritate / Bohumil Hrabal; trad. și pref. de
Corneliu Barborică; il. de Mircea Pop. – Ed. a 2-a. – București:
Art, 2015

ISBN 978-606-710-200-0

I. Barborică, Corneliu (trad.; pref.)

II. Pop, Mircea (il.)

821.162.3-32=135.1

Bohumil Hrabal

Ostře sledované vlaky

Copyright © 1965 The Estate of Bohumil Hrabal, Switzerland

All rights are reserved by the Author throughout the world.

© Editura ART, 2015, pentru prezenta ediție

Stilul „aviatic“ al lui Bohumil Hrabal

Nu cunoaștem scriitor care să fi plăsmuit o operă cât de cât remarcabilă pornind de la ideea că totul în lume e în ordine. Prada cea mai de preț a scriitorului epic este starea de criză, adică dezordinea. Să-l luăm de exemplu pe părintele epicii, pe Homer. Ce s-ar fi făcut el fără războiul Troiei? Celor zece ani de ostilități dintre Helada și Troia le datorează omenirea nașterea a două capodopere, *Iliada* și *Odiseea*. Dar și în vremuri de deplină ordine, stabilitate și conciliere, scriitorul epic nu se dă bătut, el continuă să caute prada sa preferată, criza ori dezordinea, zgâriind suprafețele netede, smulgând

Respect vălurile înșelătoare sau măștile. Dedesubt, el găsește întotdeauna materialul de care are nevoie, căci acolo, în subteranele lumii, ale sufletului și ale ordinii aparente se mișcă germenii înnoirilor viitoare. Scriitorul ceh Bohumil Hrabal (1914–1997) se plasează cu ostentație în mijlocul *dezordinii*, acesta fiind principiul călăuzitor al poeziei sale. Din cioburile de la începutul carierei sale literare a construit o nouă ordine, ordinea operei sale, prin care a obținut notorietate în toată lumea. În opera sa, realitatea apare ca un mozaic frapant, un caleidoscop multicolor în care delectarea poetică și jocul comic al formelor inaderente merg mână în mână. Cu povestirea *Trenuri cu prioritate* suntem în plin război. Un avion german e lovit și i s-a desprins o aripă. Aripa cade în piața din mijlocul orașului, avionul ceva mai încolo, în câmp, cetățenii se reped, demontează tot ce se poate din rămășițele aparatului distrus, care își găsesc iute locul într-o ordine a utilității hazlii: „Alaltăieri, un avion inamic de vânătoare a fost ciuruit deasupra orașelului nostru și i s-a rupt o aripă. Fuselajul a luat

Respect p foc și a căzut undeva pe câmp. Din aripa ruptă s-a desprins o mână de șuruburi și piulițe care au căzut în piață, zgâriind cele câteva femei aflate acolo. Aripa plana deasupra orașului, mulțimea se zgâia amuzată la ea, dar numai până la momentul când, cu zgomot hodorogit, a coborât chiar deasupra pieței unde se buluceau clienții ieșiți din cele două restaurante. Umbra aripii se plimba prin piață când într-o parte, când într-alta, iar oamenii alergau zăpăciți când încoace, când încolo spre locul pe care tocmai îl părăsiseră cu numai o clipă înainte, fiindcă aripa se legăna ca o pendulă uriașă, silindu-i să se refugieze mereu în partea opusă unei eventuale căderi și aiurindu-i cu un vuiet din ce în ce mai puternic. În cele din urmă, aripa a alunecat iute și s-a prăbușit în grădina preotului paroh. Au trecut doar cinci minute și locuitorii orașului s-au și apucat să o demon-teze și să ia tot felul de plăci și tinichele care au reapărut chiar a doua zi sub formă de acoperișuri la cotețele de iepuri sau de orătănii. După-amiază, unul dintre ei a tăiat din tabla aripii câteva bucăți mai mari din care,

Respect în seara aceleiași zile, și-a confecționat niște splendide apărători pentru motocicletă.

În același fel au dispărut nu numai aripa, ci și diverse piese ale avionului german care se prăbușise la marginea orașului pe câmpul acoperit de zăpadă.¹

Procedeul preferat al scriitorului este cumulusul haotic de elemente (întâmplări, personaje) bizare și stridente, cumulusul de o fantezie debordantă, obținând din fapte banale situații de un comic fabulos. Personajul lui Hrabal se simte bine în mijlocul dezordinii. Narratorul spune despre tatăl său: „Tata se pricepea la toate, fiind pensionar de la patruzeci și opt de ani. A fost mecanic și a lucrat pe locomotivă de la douăzeci de ani, anii i se socotiseră dublu, iar concetățenii noștri turbau de invidie la gândul că tata mai putea să trăiască încă douăzeci-treizeci de anișori buni. Tata se

¹ Bohumil Hrabal, *Toba spartă*, traducere de Corneliu Barborică, Editura Univers, București, 1971. În continuare, toate citatele se dau după această ediție.

Respect prezenta ediție este realizată în colaborare cu Editura

trezea mai devreme decât cei care se duceau la serviciu. Colinda toate împrejurimile și strângea ce putea: șuruburi, piulițe, potcoave, căra de prin magazinele tot felul de piese și alte fleacuri netrebuincioase pe care le depozita acasă, în șopron și prin pod. Drept urmare, casa noastră semăna cu un centru de colectare a fierului vechi. Dacă cineva voia să se descotorosească de o mobilă veche, i-o lua tata, astfel că, deși nu eram decât trei în familie, dispuneam de cincizeci de scaune, șapte mese, nouă canapele și o grămadă de dulăpioare, chiuvete și oale. Nesătul cum era, tata cutreiera în lung și-n lat tot ținutul cu bicicleta, răscolea cu ajutorul unui băț până și gunoaiile și seara se întorcea cu prada.“ Galeria de figuri hazlii continuă cu povestea despre străbunicul și bunicul. Străbunicul fusese un element turbulent, de unde i s-a tras și moartea. A fost pensionat și mai devreme, la vârsta de numai optsprezece ani. În anul 1848, fiind toboșar în armata imperială, un student revoluționar l-a schilodit, lovindu-l cu

o piatră în genunchi. A murit la vârsta de 105 ani, dar nu de moarte bună, ci stâlcit în bătaie de niște muncitori, fiindcă își făcuse un obicei din a se lăuda cu pensia care îl scutea de muncă. Bunicul, pentru ca așchia să nu sară prea departe de străbunicul, a fost hipnotizator de circ, iar când armata germană a invadat Cehoslovacia, numai el s-a așezat în calea ei, încercând să-i oprească înaintarea prin forța hipnozei.“

Dar pentru ca scena să nu pară cititorului prea patetică, autorul relatează moartea bunicului erou în termenii parodiei.

Acumulările de bizarerii așezate într-o dezordine hilară sunt și mai de efect în povestirea *Bambini di Praga*, atât în descrierea distracțiilor de la bâlci, cât și în secvența în care niște falși agenți de asigurări merg în vizită la pictorul „naiv“ Nuliček. Acest domn, de meserie tăbăcar de piei de capră, pictează pe pereții casei, dulapuri, magazii sau cotețele din curte niște scene pentru care toată lauda o merită Hrabal:

„Toate cotețele, șoproanele, totul era mângălit cu vopsele. O imagine continua

Respect în alta fără vreo legătură... pe pereții magaziei creștea o vegetație luxuriantă de ferigă și coada calului, prin mijlocul căreia alerga o femeie goală cu părul despletit fluturând, cu un cuțit de măcelărie înfipt în spate. Deasupra femeii, printre crengile copacilor, rânjea un ins bărbos, o gloată de copii se dădea huța pe o scândură de călcat, un tânăr pricăjit umbla desculț prin cioburi de sticlă și o fată stătea lângă el, ținând cu vârful degetelor o căpățână de cal... Domnul Tonda se urcă pe o scară ca să vadă mai bine zugrăvelile de pe acoperișul verandei. Dar când își aruncă o privire în curte, dădu cu ochii de o capră jupuită, de găinile care împrăștiau în toate cele patru puncte cardinale mațe înnegrite, de o potaie care se ușura, stând în poziție de violonist, și când mai văzu și closetul deschis, pe ai cărui pereți interiori erau pictați urangutani și paviani, niște maimuțe roșcovane de parcă ar fi fost colorate cu zeamă luată direct din umblătoare, domnul Tonda fu cuprins de amețală, nu mai apucă să coboare și căzu

Respect fără vlagă drept în brațele tăbăcarului, care

își lipi buzele de urechea lui și îi șopti:

— Ce ai văzut dumneata acolo sunt variații pe teme din *Cartea viselor* și vise de-ale mele.

— De unde le scoți, dom'le? întrebă domnul Tonda.

— Toate astea sunt în mine ca sângele în capră, zise tăbăcarul. Cum scrie și în *Cartea viselor*: părinți morți de vei vedea, noroc vei avea, soția moartă de-o vei visa, multă bucurie vei afla, nebuni de vei visa, te vei însura, că te înfurii de vei visa, tot anul profit vei avea...

— Ce pregătire aveți?

— Două clase, îi răspunse tăbăcarul negrăit de fericit, văzându-l pe domnul Bucifal cum dă roată pompei de apă pe care era zugrăvit un bărbat gol cu pălăria agățată de mădular, înconjurat de șase femei goale care se tăvăleau vesele prin bălegar.

— Ce reprezintă? întrebă domnul Bucifal.

— Și eu aș vrea să știu, zise domnul Nuliček...“

Respect pentru descrierea „operelor” domnului Nuliček continuă într-o succesiune sufocantă de surprize.

Atras de disonanțe și disparități, Hrabal a preluat ca procedeu stângăcia și coloristica artei de bâlci în care comicul involuntar se contopește cu naivitatea și candoarea. Gustul acestei băuturi amestecate l-a condus spre periferia vieții sociale. Viața însăși l-a călăuzit într-acolo. S-a născut la Brno, a făcut liceul la Nymburk, a studiat dreptul la Universitatea „Carol” din Praga, în 1946 a obținut titlul de doctor în științe juridice. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și al ocupației germane, și-a întrerupt studiile, a fost o vreme jurist, apoi muncitor necalificat la căile ferate, agent de asigurări pe viață, impiegat de mișcare. După război, ocupațiile lui au fost tot atât de pestrițe: stivuitor la un centru de achiziționare a deșeurilor de hârtie (ceea ce se reflectă în povestirea *Baronul Münchhausen*), salariat la o bancă (a se vedea mai ales *Bambini di Praga*), muncitor la oțelăriile din Kladno, figurant și manipulant de decoruri la un

Respectiv teatrului praghez, măturător de stradă. După câteva povestiri publicate în presa literară și neremarcate de critică, a debutat editorial în 1956 cu volumul *Vorbele oamenilor*, urmate de volumele *Perlă în adânc*, 1963, *Flecarii*, 1964, *Trenuri cu prioritate*, 1965, *Anunț pentru o casă în care nu mai vreau să locuiesc*, 1965, *Acest oraș este în grija colectivă a locuitorilor săi*, 1967, *Cosițele*, 1970, *L-am servit pe regele Angliei*, 1977, *O singurătate prea zgomotoasă*, 1978, *Serbările ghiocelilor*, 1978, *Cuviincioasa întristare*, 1979, *Milioanele arlechinului*, 1981, *Cluburile poeziei*, 1981. Acest neobișnuit succes editorial se explică prin marele succes la publicul cititor. La vânzarea cărților lui, cititorii făceau coadă.

Nu trebuie să-l credem pe prozator atunci când afirmă că a ales cu premeditare „meseriile” sale atât de diferite numai și numai pentru a cunoaște viața și pentru a-și procura subiecte. Adevărul este că nici soarta nu i-a fost prea favorabilă, evenimentele istorice, îndeosebi în prima parte a vieții, până pe la treizeci de ani,

Respect pentru drepturile de autor

le-au aruncat de colo-colo, mai ales în jos, la periferia societății. „Și toate astea doar ca să mă frec de mediul încojurător și de oamenii de care aproapele lor se leapădă, spălându-se pe mâini. Am început să-mi dau seama că cei îndrăgiți de mine au mai degrabă înfățișare de mojici și bufoni care își tăinuiesc sentimentele dintr-o pudoare înnăscută.“

Bohumil Hrabal nu este, în cea mai mare parte a prozelor sale, un moralist, ci, mai degrabă, un umanist fără intenții satirice: el descrie personaje comice sau surprinse în situații comice. Umorul său vrea să conserve și să elogieze un univers pluralist, polifonic, multicolor, ireductibil. El năzuiește spre o anumită puritate a comicului. De altfel, comicul pur este prin el însuși în cel mai înalt grad o valoare etică. Acest comic se naște din nostalgia acelei vârste care simte plăcerea jocului, care râde de o grimasă, de o așezare nefirească a lucrurilor, de hainele pestrițe ale clovnului, de un nas lung și roșu ca un morcov. Hrabal nu râde de oameni, ci împreună,

solidar cu oamenii, cu personajele sale. În povestirea *Bambini di Praga*, pedepsește, fără a deveni justițiar, un grup de escroci simpatici care încasau bani pentru polițe de asigurare fictive, pedeapsă care vine în mod neașteptat după un lung șir de aventuri și însoțită de un sincer regret că tot ce fusese atât de frumos, un fel de joacă de copii mari, avea să ia sfârșit. Domnul Bucifal, detectivul strecurat printre escroci, fermecat el însuși de experiența clădită pe atâta belșug de fantezie, îi spune șefului grupului de escroci că, dacă societatea lor de asigurări ar exista în realitate, ar rămâne să lucreze cu ei.

„— Domnule diriginte, ești supărat pe mine? Asta îmi este meseria. Asta e distribuția rolurilor în lume. Acum, cinstit vorbind, dumneata ai mai făcut și altele. Șperțuri mari, escrocherii în valoare de milioane... Zău, chiar ești supărat pe mine? Te rog să mă crezi că, dacă societatea de asigurări Sprijinul la Bătrânețe ar fi o realitate, aș rămâne să lucrez cu dumneata... Mă crezi? Poate totuși n-o să-mi porți pică, pe cuvânt...

Printre ramurile copacilor, luna lumina
mâinile prinse în cătușe. Paznicul stătea
lângă bancă, stropit de lumina albă, și striga:
— Nu plecați încă! Uitați-vă la noaptea
asta splendidă! La luna țuguiată, la varza
umezită de rouă! Nu plecați! Veniți înapoi!
Priviți ce minunată este noaptea asta!“

Corneliu Barborică